

OBILJEŽENOST RAJMUNDA KUPAREA VRBOSKOM O stotoj obljetnici rođenja

Petar Marija Radelj, Zagreb

pemarade@gmail.com

UDK: 281.163.42.09 Kupareo, R.
Pregledni rad
Primljeno 9/2014.

Sažetak

Autor na temelju dokumenata te manje poznatih ili dosad nepoznatih činjenica iz života pjesnika i književnika Rajmunda Kuparea, u prigodi stote obljetnice njegova rođenja, tematizira njegove veze i odnose s Vrboskom. Riječ je o nizu od deset iščitanih veza pjesnika i svećenika, koji je veći dio života proveo izvan domovine, i njegova rodnoga mjesta Vrboske, a to su: rođenje, podrijetlo, zavičajnost, dom, krštenje, djetinjstvo, ministriranje, Mlada misa, obiteljski grob te književna ostvarenja. Te su veze tako duboko ugrađene u njegov životni i svećenički poziv da su intenzivno utjecale na njegova književna ostvarenja. Autor drži da razumijevanje tih veza pomaže autentičnoj interpretaciji djela i djelovanja ovoga književnika nedovoljno poznatog hrvatskoj kulturnoj javnosti. U tom su smislu podatci koje podastire javnosti od koristi književnoj historiografiji i doprinose razumijevanju i vrednovanju osobe i književnog djela fra Rajmunda Kuparea.

Ključne riječi: Rajmund Kupareo, Vrboska, dominikanci, hrvatska književnost.

Fr. Rajmund zvani Rajko, krsnim imenom Luka, Kupareo, ili perifrazno Pjesnik iz Vrbôske i Kantadûr Varbôske, vezan je uz Vrbosku: rođenjem, podrijetlom, zavičajnošću, domom, krštenjem, djetinjstvom, ministriranjem, Mladom misom, obiteljskim grobom i nizom književnih ostvarenja koje je nadahnula, a posebno romanom *Baraban*, u kojem opisuje Vrbosku, njezine običaje i katoličku vjeru njezinih stanovnika.

PRVA SPONA S VRBOSKOM – MJESTO ROĐENJA. Od ukupno sedmero djece Jure Kuparea¹ i žene mu Katice Beritice drugo po redu

¹ Rajkov pradjed Juraj Cupareo, sin Dinka, rođen je u Vrboskoj 16. studenoga 1809., točno 105 godina prije svojega slavnoga praunuka. Juraj je poživio 51 godinu i umro 22. lipnja 1861. Po zanimanju je bio ribar. Iza njega je punih 47 godina udovicom ostala Mande, djevojački Beritić (87; 17. XI. 1821. – 29. IX. 1908.), kći Petra i Anke Stipišić. Vjenčali su se u Vrboskoj 9. svibnja 1849. i u

dijete, a prvi sin od ukupno njih četvorice, rođen je u Vrboskoj u ponedjeljak 16. studenoga 1914. u prizemlju majčine kuće, na uglu ulica Pučkoga ustanka 1510. i Stori mlin.

DRUGA SPONA S VRBOSKOM – ZAVIČAJNOST. Samim rođenjem od oca Vrbövljanina² i majke Vrbövkke stekao je mladi Kuparić:

12 godina braka imali šestero djece, po tri sina i kćeri: Dinko (53, 21. IX. 1849. – 6. VI. 1902.), Petar (75, 3. V. 1851. – 2. VI. 1906., oženio se u Vrboskoj 9. V. 1910.), Eufrosia (74, 11. XII. 1852. – 5. IV. 1926.), Anka (35, 22. II. 1855. – 4. I. 1891.), Luka (61, 28. XII. 1857. – 29. I. 1919.) i Marija (? , 5. X. 1860. – ?).

Rajkov djed Luka bio je pomorac, a 30. listopada 1884. u Vrboskoj je oženio Bračku Mariju Remetić (80, Postira, 14. VIII. 1863. – 24. IX. 1943.), kćer Petra i Kate Antoniević. Imali su petero djece. To su: Juraj (57, 30. VIII. 1885. – Maslinica, Solta, 24. I. 1943.), Mande (82, 8. III. 1887. – Chicago, 10. XII. 1969.), Kate (79, 21. I. 1889. – 25. III. 1968., udala se 30. V. 1909. za Nikolu Kovačića), Amaricija/Ljubomila (r. 23. IV. 1898., udala se 28. II. 1927.) i Petar (r. 26. XI. 1900., umro u Rosariju, Santa Fé, Argentina).

Pjesnikov otac Juraj Kupareo prvi se put oženio, kao i njegov djed, od Beritića. Akademikovi roditelji Juraj i Kate rođena Beritić (49, 23. VI. 1888.-14. IV. 1938.), kći Nikole i Kriste Dobrovoić, vjenčali su se u Vrboskoj 26. VIII. 1911. Imali su sedmero djece. Prije budućega fratra i pjesnika, rodilo im se prvo dijete i prva kći Marija (44, nazvana po očevoj majci, 23. V. 1912.-21. IX. 1956.), a nakon glasovitoga Vrbövljanina, rodili su im se: treće dijete i druga kći Krista (23, prozvana po majčinoj majci, 19. I. 1919. – splitska bolnica, 20. II. 1942., počiva na Lovrincu, C-VIII-8), četvrto dijete i drugi sin Nikola (22; nazvan po majčinu ocu, 16. III. 1921. – Zagreb, 15. IV. 1943., umro u bolnici od pjejavoga tifusa, počiva na Mirogoju, RKT 131-II-159), peto dijete i treći sin Petar (Pjero, 46, 16. VIII. 1924. – Split, 11. V. 1971., počiva na Lovrincu, C-S-18), koji se 30. siječnja 1960. oženio Nedjeljkom Pleštinom († Split, 2011., počiva na Lovrincu, C-S-18) i s njom imao kćer Katicu (Eticu) Kupareo koja je u braku s Borisom Vujaklijom ima kćeri Željšanu i Katarinu (fr. Rajmundova pranećakinja Katarina Vujaklija promijenila je 2001. godine prezime u Kupareo pa je, nakon fr. Rajkove smrti 1996. sada jedina s tim prezimenom u Hrvatskoj); šesto dijete i četvrti sin Kuzma Ivo (5, 26. II. 1927. – 15. VII. 1932.); te sedmo dijete i treća kći Dinka Ivanka (81, 17. V. 1929. – Split, 13. V. 2011., počiva na Lovrincu, B1-VI-32), udala se u Vrboskoj 18. IV. 1950. za Petra Sapunara, s kojim je imala sina Rajka Sapunara, koji se oženio Adom Čutić i imaju kćer Maju i sina Marka.

Dvije godine nakon smrti svoje prve žene Juraj Kupareo oženio je 11. kolovoza 1940. u Župi sv. Križa u Splitu Šimicu Bakić (91, Dol na Braču, 3. II. 1907. – Split, 1998., počiva na Lovrincu, N-II-87), kćer Jakova i Domine Marinović. U dvije godine braka nisu imali djece. Pjesnikova maćeha živjela je kao udovica još 55 godina.

² Rodonačelnik Filip *cuparius* (izrađivač crjepova, crjepar, kupar, ciglar) spominje se na Šolti 1412. Jedan mu je sin živio u Grohotama na Šolti, a drugi u Splitu. Splitska grana je 1671. primljena u splitsko plemstvo. Iz splitske grane bili su trogirski biskup Ivan Cuppareo (1635.-1694.) i njegov brat Dujam Cuppareo (1637.-1719.), splitski kanonik koji je darovao svoju kuću za sjemenište koje je ondje otvoreno 1700. U Vrbosku se u XVIII. stoljeću iz Grohota doselio parun Frane Kuparić (1699.-1779.); sukladno oporuci pokopan je u Gospinoj crkvi kraj oltara sv. Antuna Opata. Antonijo Kuparić (60) kao prokurator 1793.

hrvatsku narodnost; titulu otočanina, Fõrànina, Varbõvjanina; austrijsko (kasnije hrvatsko) državljanstvo; pripadnost Kraljevini Dalmaciji i zavičajnu svezu s vrbovačkom, prema mjesnom govoru varbõvaškom, varoši.

Vrboska je u to doba, u sklopu Kraljevine Dalmacije, Splitskoga okruga, Hvarskoga kotara, bila sjedište Obćine Vrboska, kojoj su pripadala naselja Svirće, Vrbanj i Vrboska. Potpadala je pod Kotarski sud u Starom Gradu.

Zavičajno ili općinsko pravo, starinsko pravo građanstva, jest pripadnost zavičajnika ili općinara samo jednoj općini u državi. Umjesto zakonom zajamćenih prava,³ fr. Rajmund Kupareo vrbovačkom je zavičajnosti stekao izvor domoljublja i rodoljublja i ona mu je značila dubinsku povezanost s domom, vapnenačkim hridima, morem, otokom; bila je njegovo podrijetlo, djetinjstvo, oblikovnica njegova zemaljskoga pripadanja ljudskom rodu. Njegovi su se predci, i po oćevoj i po majćinoj strani, uzdržavali radom na moru, a ne u baštinama, pa mu je u izvornom smislu rijeći more bilo domovina, oćevina, djedovina. Zato se svagdje u svijetu mogao snaći. I to je snaga koju mu je dao zavičaj.

Istanćani opažatelj bitnoga pribilježio je misao starca Ivana Gabelića u tuđini o tom koliko se uski i vijugavi hvarski fjord može uvući pod kožu: "Otkad sam ostavio Vrbosku, nikad se nisam slatko nasmijao."⁴

TREĆA SPONA S VRBOSKOM – DOM. Iako se nije rodio u oćevu domu (u kojem je kasnije živio, na obali u Vrboskoj), nego u kući majke Katice rođene Beritić,⁵ te iako su mu roditelji zbog oćeva

odgovara na pitanja u vizitaciji biskupa Statika. U pohodu biskupa Skakoca 1836. godine zapisuju se izjave Dinka Kuparića (58). Frane Kuparić Jurjev spominje se 1805. kao vlasnik trate, a 1811. kao ćlan Vijeća novoosnovane Obćine Vrboska (Ivica Huljev, *Rajmund Kupareo: Tragovi života zagledanog u ljepotu stvorenoga*, Vrboska, 2014., 3-4).

³ Sukladno *Zakonu o uregjenju zavićajnijeh odnošaja* (od 3. prosinca 1863. i 5. prosinca 1896.): aktivno i pasivno izborno pravo, boravljenje u općini, zaštita osobe i imovine, pravo uporabe općinske imovine namijenjene za javnu upravu te pomoć u slučaju siromaštva.

⁴ Rajmund Kupareo, *Ćežnja za zavićajem*, Danica 1987., Zagreb, 1986., 126; Rajmund Kupareo, *Ćežnja za zavićajem*, Zagreb, 1989., 80.

⁵ Beritići žive u Vrboskoj od XVI. stoljeća. Rajkov pradjed po majćinoj strani Domingo Beritić i prabaka Domina, djevojački Gabelić, imali su ćetiri sina: Nikolu, Fabijana, Andriju i Luku. Rajkov djed po majci Nikola Beritić u braku s Krištom Dobrovoić imao je šestero djece, ćetiri sina: Tonija, Dominka, Kuzmu i Dragija, i dvije kćeri: Dominu i Katicu (Rajkovu majku).

posla mijenjali boravišta, pa je on kao dječak od 1920. do 1924. pučku školu pohađao u Makarskoj i Hvaru, akademik Kupareo smatrao je Vrbosku prebivalištem; to je bio njegov domicil, njegova Arkadija i njegov Sion, mjesto stalnoga boravka u djetinjstvu i mjesto trajnoga navraćanja duhom, a, kad su prilike to dopuštale, i tijelom.

Čuvarica ognjišta i doma, prva poučavateljica i odgojiteljica bila mu je baka po majci jer mu je otac službovao kao lučki peljar diljem Dalmacije, a majka ga pratila. Baku Kristinu Beritić djevojački Dobrović, zvanu teta Krišta,⁶ opisuje kao osobu vjere i ustrajne molitve.⁷ Njoj je, ne znajući je li u 96. godini još živa, iz tuđine uputio pet otvorenih pisama pod zajedničkim nazivom *Zapečaćeni izvori sreće*. Prvo završava riječima: "Znam da moliš za mene. Tvojim molitvi zahvaljujem da još nikomu nisam prodao svoju dušu."⁸ U četvrtom pismu ističe: "Nikada nisam shvaćao, bako moja, zašto si tražila, da se svi rodimo u Vrboskoj, iako su nam roditelji zbog službe bili izvan nje. Ni zašto si preporučivala da svi dođemo tamo umrijeti. Bilo je u tome i nešto otočkoga ponosa, ali još više ljubavi. Pričala si nam, kako djeca lako zaborave majku, ako se rode izvan majčina rodnoga mjesta. Nesretna su, jer

Rajkov prvi praujak Fabijan Beritić s Pericom rođenom Dobrović imao je petero djece: Dominika, Dominu udanu za Nicka Bogdanića, Katu udanu za Andriju Tadina, Kuzmu i Tonija oženjena za Margaritu Viličić.

Rajkov drugi praujak Andrija Beritić oženio je Mariju, djevojački Marović, i s njom imao petero djece: Dominka, Minnie, udanu za Richarda Boškovića, Lucille, Katty, udanu za Jima Farleya, i Maree.

I Rajkov treći praujak Luka Beritić (Vrboska, 12. XII. 1860. – Dubrovnik, 7. IX. 1930.) i žena mu Marija, kći Luke Hanze, imali su petero djece: don Dinka, Lenku, Mariju, Lukšu i Anku. Nećak Rajkova djeda, don Dinko Beritić (Sustjepan, 9. VIII. 1891. – Zadar, 13. IX. 1964.) zaređen je za svećenika u Dubrovniku 6. VI. 1915. Drugi nećak Rajkova djeda, Lukša Beritić (Sustjepan, 20. II. 1889. – Dubrovnik, 24. III. 1969.) utemeljitelj je Društva prijatelja dubrovačke starine. U braku s Gertrudom Nikolajević iz Tribunjia imao je kćer Dubravku, čuvenu dubrovačku konzervatoricu (Sustjepan, 3. XI. 1917. – Krško, 30. I. 2003.) i sina akademika Tihomila (Herceg Novi, 24. VI. 1919. – Zagreb, 6. IV. 1999.).

Rajkov treći ujak Kuzma Beritić oženio je Jennie Mladinić i s njom imao četvero djece, tri sina: Nicholasa, Thomasa i Johna, i kćer Christine.

Rajkov četvrti ujak Dragi Beritić oženio je Mary Plančić i s njom imao šestoro djece: Nicka, Christine, Bernice, Margaet, Mitchell i Tonyja.

⁶ Rajmund Kupareo, *Čežnja za zavičajem*, Danica 1987., Zagreb, 1986., 124; Rajmund Kupareo, *Čežnja za zavičajem*, Zagreb, 1989., 78.

⁷ Rajmund Kupareo, *Bakine krunice*, Gospina krunica (Zagreb), XXX (1945.) 1-3, 13.

⁸ Rajmund Kupareo, *Na rijekama*, Madrid, 1948.; *Kolo* (Zagreb), CLI (1993.) 9-10, 866.

ne mogu naći zvijezdu svojega roda, koja prati čovjeka u najtežim njegovim časovima... A mrtvi ne mogu naći počinka u tuđem grobištu.”⁹

Za ujaka Kuzmu Beritića bilježi: “Čak i poslije pedeset godina provedenih u Tacomi, u saveznoj državi Washington, on je sanjao o Vrboskoj.”¹⁰

Premda ih je život odveo na razne strane i Kuparići su izumrli u Vrboskoj, to je mjesto na kojem se obitelj Kupareo bila stalno nastanila s namjerom da u njemu živi.

ČETVRTA SPONA S VRBOSKOM – UPIS U KNJIGU ŽIVOTA. Petoga dana od rođenja, u subotu 21. studenoga 1914. u župnoj crkvi sv. Lovre u Vrboskoj novorođenče obitelji Kupareo kršteno je i dobilo ime Luka, u čast djeda mu po ocu. U pismu baki iz tuđine nekoliko desetljeća kasnije potvrdio je to čašćenje predaka kao dobar običaj: “Ti i danas pogađaš, kakva su imena praunukama tvojih pokojnih prijateljica, čak i na protivnoj strani otoka, jer unuke nose bakino ime.”¹¹ Krstom se krštenik razlikuje od nekrsta, krštenjem se učlanjuje u Katoličku Crkvu, postaje opredijeljenim učenikom Isusa Krista. Krštenje je ulaznica u cjeloživotnu školu posvećenja.

PETA SPONA S VRBOSKOM – DJETINJSTVO. Mladi je katolik rastao, jačao i napunjavao se mudrošću pred Bogom i ljudima. Neke uspomene iz djetinjstva zabilježio je u pričama *Crna lađa*,¹² *Dječak*

⁹ Rajmund Kupareo, *Na rijekama*, Madrid, 1948.; *Kolo* (Zagreb), CLI (1993.) 9-10, str. 868. Rajkov stric Petar (Pijero, kasnije Pedro) Kupareo umro je u Argentini (Rosario, pokrajina Santa Fé) jer ga je “strahovito morila čežnja za rodnim krajem, pogotovo kad mu je majka javila da je spremna platiti put, ako se odluči na povratak. Ali tu je bila žena, tu djeca. A onda se teško razbolio: buncao je u groznici i gubio svijest. Najradije je govorio o svom zavičaju i opisivao mali otočić u uvali ispred svoje kuće. Jednom je iz pretinca noćnoga ormarića izvadio fotografiju nekoga srebrom urešenoga križa, poljubio je i ispričao nam kako je taj križ proplakao zbog nesloge varošana... Svi varošani zaljubljeni smo u ovaj križ i svuda ga nosimo. Svi želimo da nas on prati u životu i na času smrti” (Rajmund Kupareo, *Čežnja za zavičajem*, Danica 1987., Zagreb, 1986., 126-127).

¹⁰ Rajmund Kupareo, *Smrt na američki način*, Marulić (Zagreb), XIX (1986.) 2, str. 172; Rajmund Kupareo, *Čežnja za zavičajem*, Zagreb, 1989., 65.

¹¹ Rajmund Kupareo, *Na rijekama*, Madrid, 1948.; *Kolo* (Zagreb), CLI (1993.) 9-10, 868.

¹² *Kalendar Gospine krunice 1937.*, Zagreb, 1936., str. 114-116; *Sunčani vinograd*: zbornik hrvatskih katoličkih pripovjedača, Zagreb, 1943., 205-209.

kovrčaste kose s obale,¹³ *Krivi Mikula*,¹⁴ *Morska vila*¹⁵ i *Poljubac moru*.¹⁶ Priče i pjesme svjedoče kako je profesor Kupareo i tijelom i duhom poniknuo u dnu dubokog zaljeva na sjeveroistočnoj strani Starogradskega polja.

ŠESTA SPONA S VRBOSKOM – MJESTO PREPOZNAVANJA ZVANJA. Domaći je kraj u pravilu onaj gdje Bog opredjeljuje ljude da mu se odazovu.¹⁷

Luka je zarana počeo služiti uz oltar i potezati konope starih zvona.¹⁸ Bio je završio prvi razred gimnazije (današnji peti osnovne škole) i imao nepunih 11 godina kad ga je 1925. u Vrboskoj kao ministranta primijetio dr. fr. Anđelko Rabadan.¹⁹ Prihvatio je njegov poziv i krenuo u Apostolsku školu (dominikansko sjemenište s klasičnom gimnazijom u Bolu, s druge strane Hvarškoga kanala). S 15 i pol godina piše prvi objavljeni tekst i prvu tiskanu pjesmu, oboje o blaženoj Ozani Kotorki.²⁰

Sa završenih šest razreda gimnazije (današnji drugi razred srednje škole) i nepunih 16 godina seli se u Dubrovnik, gdje je u nedjelju 28. rujna 1930. iz ruku provincijala Dubrovčanina fr. Markolina Knega primio dominikanski habit, uzeo redovničko ime fr. Rajmund i započeo godinu kušnje u Redu propovjednika

¹³ *Kalendar Gospine krunice 1935.*, Zagreb, 1934., 94-98.

¹⁴ *Akvinac* (Dubrovnik), III (1935.) 4, 28-29.

¹⁵ *Akvinac* (Dubrovnik), III (1935.) 4, 27-28.

¹⁶ *Kalendar Gospine krunice 1938.*, Zagreb, 1937., 95-96.

¹⁷ Tako Pisma svjedoče o pozivu koji je primio Abram, budući Abraham: "Idi iz zemlje svoje, iz zavičaja i doma očinskoga, u krajeve koje ću ti pokazati" (*Postanak* 12, 1); o Isusovu pozivu koji su čula braća ribari iz Betsaide Šimun Petar i Andrija, Jonini sinovi: "Hajdete za mnom, učinit ću vas ribarima ljudi!" (*Matej* 4, 19; *Marko* 1, 17); o Kristovu pozivu koji je upućen Filipu iz ribarskoga mjesta Betsaide: "Pođi za mnom!" (*Ivan* 1, 43); o pozivu "Pođi za mnom!" (*Matej* 9, 9; *Marko* 2, 14; *Luka* 5, 27) upućenu Mateju Leviju Alfejevu koji je na to ostavio sve osim pisalice.

¹⁸ Imao je osam i pol godina kad ga je u hvarskoj stolnoj crkvi sv. Stjepana I. na Duhovski ponedjeljak 21. svibnja 1923. krizmao hvarski biskup Luka Pappafava (1851.-1925.), a kum mu je bio Ante Manzoni. Zahvaljujem don Ivici Huljevu na pribavljanju podatka o krizmi.

¹⁹ (Kaštel Lukšić, 13. 2. 1892.-Trogir, 4. 7. 1968.). O njemu: *Glas Koncila* (Zagreb), VII (1968.) 136 / 18. VIII., str. 7; *Blaženi Augustin Kažotić* (Zagreb), II (1968.) 2 [3], str. 16; *Vjesnik Hrvatske dominikanske provincije* (Zagreb), VI (1969.) 16, 21-23; *Spomenica dominikanskog samostana u Bolu 1475-1975*, Bol-Zagreb, 1976., str. 163-175; *Danica 2001.*, Zagreb, 2000., 89-95.

²⁰ *Prvo videnje* (bl. Ozane Kotorske), *Gospina krunica* (Zagreb), XV (1930.) 7, 102; pjesma *Ozaniin pozdrav s Lovćena*, isto, 105.

pod vodstvom meštra dr. fr. Dominika Budrovića (1901.-1979.). Zajedno s njim obuklo se još 18 mladića.²¹ Na blagdan našega zemljaka sv. Jeronima, 30. rujna 1931., položili su prve zavjete pred oltarom sv. Dominika u Dubrovniku u ruke fr. Markolina Knega, postali bijeli fratri, i 8. listopada 1931. započeli studij filozofije na Dominikanskom filozofsko-teološkom učilištu u Dubrovniku.²²

Od ulaska u Red do smrti nosio je ime Rajmund i imendan slavio 7. siječnja, na spomen sv. Rajmunda Penjafortskog (1175.-1275.), dominikanca, zaštitnika ispovjednika. Nasljedovao je njegov primjer tako da se iz svetčeva životopisa na Rajka mogu primijeniti sljedeće rečenice: "Obdaren znanjem i uzornim ponašanjem, odlikovao se revnošću u odgoju. Pisao je znanstvena djela bogata pastoralnom mudrošću. Pokazao se vrlo odvažnim apostolom. Zanimao se za dijalog s muslimanima. Doživio je visoku dob."

U godinama klerikata (studenata) fr. Rajmund polaže preskočeni ispit zrelosti (22. srpnja 1932.) i svečane zavjete (17. rujna 1935.). Studij prekida zbog teške bolesti (sušice) u kojoj mu život visi o niti u Morskoj kući dubrovačke bolnice (1936.-1937.).²³

²¹ Od njih 19 redovničku je formaciju i filozofsko-teološki studij završilo i svećeničko redenje primilo njih 15: fr. Stanislav Marija (kršten Petar) Stanić (Dubrovnik, 27. XII. 1911. – Perušić, 6. II. 1991.), fr. Arsen (Mate) Jurin (Ložišće na Braču, 27. I. 1912. – Split, 22. XII. 1982.), fr. Robert (Zlatan) Karninčić (Bol na Braču, 31. III. 1912. – Zagreb, 22. II. 1944.), fr. Manes (Antun) Karninčić (Bol na Braču, 18. IV. 1912. – Zagreb, 22. II. 1944.), fr. Celestin (Duje) Bezmalinović (Selca na Braču, 8. V. 1912. – Hvar, 4. VI. 1994.), fr. Anđeliko (Ivan) Huljev (Primošten, 19. V. 1912. – Split, 2. XII. 1998.), fr. Emanuel (Niko) Kisić (Postranje u Župi dubrovačkoj, 10. VI. 1912. – Korčula, 8. VIII. 1996.), fr. Dominik (Dinko) Barać (Slano, 14. VII. 1912. – Trogir, 17. XI. 1945.), fr. Tarcizije (Frano) Šimetović (San Antonio de Areco, Buenos Aires, 15. VIII. 1912. – Supetar na Braču, 9. XI. 1997.), fr. Bertrand/Rando (Drago) Paršić (Sv. Nedjelja na Hvaru, 1. XI. 1912. – Korčula, 11. X. 2004.), fr. Vjekoslav (Luj) Marušić (Postira na Braču, 8. VII. 1913. – Split, 4. II. 1947.), fr. Herman (Ivan) Andromak (Kaštel-Lukšić, 28. VIII. 1913. – Zagreb, 22. II. 1944.), fr. Jacint (Frano) Eterović (Pučišća na Braču, 4. IX. 1913. – Chicago, 29. X. 1981.), fr. Nevenko/Inocent Mihojević (Bobovišća na Braču, 28. VIII. 1914. – Korčula, 29. IX. 1988.) i fr. Rajmund Kuparić (Kupareo).

²² Studirali su prema Programu studija bl. Jacinta Marije Cormiera. Na prvoj ih je godini bilo deset slušatelja, a u prvom su im semestru predavali: crkvenu povijest *lector primarius* fr. Anđeliko Posinković, logiku i psihologiju *lector* fr. Dominik Budrović te kozmologiju i uvod u Stari Zavjet fr. Česlav Novak.

²³ Doživljava je opisao i objavio: *U Morskoj kući: roman iz suvremenoga života*, *Gospina krunica* (Zagreb), [1] XXIV (1939.) 1, 19-22; [2-3], XXIV (1939.) 2, 51-56; [4-6], XXIV (1939.) 3, 80-85; [7], XXIV (1939.) 4, 118-121; [8-10], XXIV (1939.) 5, 146-151; [11], XXIV (1939.) 6, 177-182; [12-13], XXIV (1939.) 7, 212-214; [14-16], XXIV (1939.) 8, 241-247; [17-18], XXIV (1939.) 9, 276-282; [19-20], XXIV (1939.) 10, 307-312; [21-22], XXIV (1939.) 11, 338-343; [23-24],

Iskustvo patnje i umiranja na tom odjelu učvrstilo ga je u zvanju te 17. listopada 1937. u Splitu, u crkvi sv. Katarine prima svećeničko ređenje, a u nedjelju 31. listopada 1937. u Vrboskoj slavi Mladu misu.

SEDMA SPONA S VRBOSKOM – MJESTO MLADE MISE. Nakon 12 godina učenja za bijeloga fratra vraća se u rodno mjesto – koje nikada nije izašlo iz njega – prikazati prvu svečanu Euharistiju Bogu za svoje žive i mrtve. Slavljenička je povorka išla od obiteljske kuće Kuparića do župne crkve sv. Lovre.

Nakon slavlja svim okupljenima u spomen dijeljene su svete sličice (“inkunice”). Na njima se ističe svetopisamski redak koji je fr. Rajko odabrao za svoju svećeničku službu: “S Njim trpimo, da²⁴ se s Njim i proslavimo”. Riječ je o misli apostola Pavla iz Poslanice Rimljanima, osmo poglavlje, sedamnaesti redak.²⁵ Zajednički Doktor tumači ga ovako: “Ako sutrpimo – pokazuje uzrok odlaganja toga slavnoga života. Krist je baštiniu slavu po mucu. ‘Nije li trebalo da Krist sve to pretrpi te uđe u svoju slavu?’ (Luka 24, 26). Ni mi ne možemo na lakši način steći baštiniu. I stoga i mi moramo po trpljenju doći do nasljedstva. ‘Kroz mnoge nam je nevolje ući u kraljevstvo Božje’ (Djela apostolska 14, 22). Ne primamo, naime, odmah besmrtno i netrpno tijelo zato da bismo s Kristom mogli

XXIV (1939.) 12, 377-381. Roman je kao cjelinu (76 stranica) godine 1940. objelodanila Dominikanska naklada Istina iz Zagreba.

24 “Ovdje veznik *da* ne znači namjeru koja bi imala kršćanina usmjeravati kao da traži patnju ako želi postići slavu). On znači nužnu vezu između dva oblika jednoga te istoga otajstva – smrti i uskrsnuća – kako za kršćanina tako i za Krista” (*Novi Zavjet s uvodima i bilješkama Ekumenskog prijevoda Biblije*, Zagreb, 1992., str. 441). “Sve gubitkom smatram zbog onoga najizvršnijega, zbog spoznanja Isusa Krista, Gospodina mojega, radi kojega sve izgubih i otpadom smatram: da Krista steknem i u njemu se nađem [...] da upoznam Njega i snagu Njegova uskrsnuća i zajedništvo u Njegovim patnjama, ne bih li kako, suobličen Njegovoj smrti, prispio k uskrsnuću od mrtvih” (*Filipljanjima* 3, 8-11).

25 Ona na grčkom glasi: “εἴπερ συνπάσχομεν ἵνα καὶ συνδοξασθῶμεν” (eiper sympáshomen hina kai syndoksasthōmen), a na latinskom: “Compatimur, ut et conglorificemur.” Osim izričaja kakav je Rajko otisnuo prema Zagodi i Šariću, tu su misao preveli ovako: “S Isukarstom ustarpimo zajedno, da se i proslavimo” (Kašić, 1625.); “S Krstom budemo skupa trpili za biti skupa i proslavljeni” (Skarić, 1861.); “S Njim stradasmo, da se s Njim i proslavimo” (Rešetar, 1895.); “Trpimo s Njim, da se s Njim i proslavimo” (Raspudić, 1961.); “Trpimo s Njim – da s Njim budemo i proslavljeni” (Rupčić, 1968.); “S njime zajedno trpimo, da se zajedno s Njime i proslavimo” (Duda-Fučak, 1973.); “Imajući dio u njegovim mukama, mi ćemo također imati dio u njegovoj slavi” (Dretar, 1998.).

patiti. Stoga kaže: *Ako s Njim trpimo*, tj. ako zajedno s Kristom strpljivo podnosimo uznemiravanja ovoga svijeta, to je zato *da se s Kristom i proslavimo*. 'Vjerodostojna je riječ: Ako s Njim umriješmo, s Njim ćemo i živjeti. Ako ustrajemo, s Njim ćemo i kraljevati. Ako Ga zaniječemo, i On će zanijekati nas' (*Druga Timoteju* 2, 11-12)."²⁶ Dakle, trpljenje s Isusom uvjet je proslave s Njim. Veza između Krista i kršćana često se spominje u Novom zavjetu. Činjenica da su sjedinjeni ovdje više se puta navodi kao razlog zašto će oni biti i u slavi: "Jer ja živim i vi ćete živjeti" (*Ivan* 14, 19); "Pobjednika ću posjesti sa sobom na svoje prijestolje" (*Otkrivenje* 3, 21); "Slavu koju si ti dao meni ja dadoh njima" (*Ivan* 17, 22); "Oče, hoću da i oni koje si mi dao budu gdje sam ja, da i oni budu sa mnom: da gledaju moju slavu" (*Ivan* 17, 24).

Odabir baš toga životnoga gesla može se povezati s Rajkovim vatrenim krštenjem u apostolatu, među umirućima u dubrovačkoj bolnici u kojem je očajnika uspješno odvratio vlastitim plaćem i riječima: „Bacit ćeš se niz provaliju? A onda? Ne znaš. Onda počinje život. A taj je život vječan. Nije prolazan kao ovaj. Lijep je za one koji ga zasluže, a ti bi ga svojim činom izgubio, jer si kukavica. Ne zato što se krzmaš ubiti, nego zato što se strašiš trpjeti. A trpjeti se mora za taj lijepi vječni život. Kukavico! Zar ćeš tražiti da te Bog nadari u vječnosti, kad si posumnjao u Njega na zemlji? Zar imaš pravo raspolagati svojim životom kako ti se sviđa? Nije li Bog gospodar života i smrti?”²⁷ Zaključio je tada: "To nesretno moderno doba uništilo je u čovjeku vjeru u Boga, a s njom i vjeru u sama sebe. Ona provalija i njoj slične spomenici su bezvjerstva. Ljudi ne mogu pomoći čovjeku, ako mu ne pomogne Bog. Oni ga dovedu do provalije i ostave. A tada dolazi Bog. Treba moliti, moliti."²⁸

OSMA SPONA S VRBOSKOM – POČIVALIŠTE NAJMILJIH. Zbog teške bolesti majka mu nije mogla nazočiti Mladoj misi; već je bila zaleгла. Umrла je od raka na Veliki četvrtak 14. travnja 1938.²⁹ i pokopana je u Vrboskoj. O rastanku je spjevao pjesmu *Do viđenja, majko!*³⁰

²⁶ S. *Thomae Aquinatis In omnes S. Pauli apostoli epistolas commentaria*, volumen I, Taurini, 1929., str. 113 (*Ad Romanos*, caput VIII, lectio III).

²⁷ Rajmund Kupareo, *U Morskoj kući*, Zagreb, 1940., 54.

²⁸ Rajmund Kupareo, *U Morskoj kući*, Zagreb, 1940., 56.

²⁹ Usp. Rajmund Kupareo, *Dvije majke*, *Gospina krunica* (Zagreb), XXVI (1941.) 9, 243-244.

³⁰ *Gospina krunica* (Zagreb), XXVII (1942.) 5, 135; Rajmund Kupareo, *Svjetloznak*, 1994., str. 197.

Prije Rajka su umrla tri njegova mlađa brata (Kuzma, Nikola i Petar), jedna mlađa sestra (Kristina) i starija sestra (Marija). O smrti brata Kuzme spjevao je pjesmu *Zvono za mrtve*, objavljenu 1939.³¹

U Vrboskoj su mu pokopani djedovi i bake.

Otac Juraj mu je pak skončao nasilnom smrću; bez ikakva suda smaknuli su ga partizani u Maslinici na Šolti u siječnju 1943.

Neispunjena mu je ostala težnja da u Vrboskoj i sam čeka uskrснуće mrtvih kako je 6. studenoga 1947. zapisao u pjesmi *Posljednja želja*: “Dubi, dubi, more, za me tamo raku / U hridini jednoj mojeg dragog Hvara! / Nadgrobnicom bit će pjesma češljugara / Što zanosno pjeva u slobodnu zraku.”³² (No redovnik nema pravo na oporuku ni posljednju volju pa je kao član zagrebačkoga dominikanskoga samostana Kraljice svete Krunice pokopan u samostanskoj grobnici. Kao što je iz majčine utrobe izašao u ponedjeljak, tako se 81 i pol godinu kasnije, također u ponedjeljak – 10. lipnja 1996. – njegovo tijelo vratilo u utrobu zemlje, u skroman redovnički zemljani grob na Mirogoju.³³)

TRAJNA SPONA S VRBOSKOM – LJUBAV. Nakon 11 godina djetinjstva vezana uz Vrbosku, pet je godina živio na Braču, sedam u Dubrovniku, dvije u Starom Gradu, dvije u Resniku kraj Zagreba i pet u Zagrebu. Potom je 25 godina proveo u inozemstvu, a zadnjih 25 godina povučeno opet u Zagrebu.

U godinama tuđine tuži se Bogu: “Ljubav nam sažgaše osvetom, / pepela se njezina boje. / Ti ćeš, Gospodine, rasuti taj pepeo po našim njivama, / po našim ugaslim ognjištima, / da procvjetaju / i da se obнове. / Jer ništa nemamo do tog pepela ljubavi: / do nade.”³⁴

Nakon 34 godine ponovno je došao u rodni kraj. O povratku je zabilježio: “Došao sam nepoznat / u kasni nedjeljni sat. // Možda su me prepoznali / mostovi stari što prebiru u muku / ugušene čežnje moga naraštaja / i crkvice na ulazu u luku, / zatvorena / radi naših uzdisaja. // Možda je puteljak uski, krivudavi / nemir

³¹ Rajmund Kupareo, *Pjesme i psalmi*, Šibenik, 1939., str. 53; Rajmund Kupareo, *Svjetloznak*, Varaždinske Toplice, 1994., 238.

³² Rajmund Kupareo, *Na rijekama*, Madrid, 1948., 55; Rajmund Kupareo, *Svjetloznak*, Varaždinske Toplice, 1994., 128.

³³ RKT, 27-I-188.

³⁴ Rajmund Kupareo, *Na rijekama*, Madrid, 1948., 55; Rajmund Kupareo, *Svjetloznak*, Varaždinske Toplice, 1994., 287.

mojih opazio zjena / i naglo dotrčao s gora / da mi se javi / na
asfaltnoj cesti pokraj mora. / A krovovi dragi, bez sjaja i boje,
/ kamenita raširili krila / (k'o lepeza neka) / da me pozdrave iz
daleka, / jer oni se boje / raskošnih hotela i vila. // Zar sam se
ja tu rodio / lotalica u oazi mira? // Sve je već davno iz sjećanja
nestalo: // Možda je moje srce kucati prestalo / u dječjačkoj lopti /
od krpa i papira. / Možda još ruke umorne moje / potežu konope
staroga zvonika, / a noge na drvenim motkama stoje / lakrdijaša
/ ispaćena lika. // Ljudima sam nepoznat / u ovaj kasni nedjeljni
sat. // Možda bi me prepoznali / mrtvi što se pod čempresima /
odmaraju. / (Zašto im se nisam odazvao, / kad su me zvali?) / Ali
oni više ne zборе. // O slatki kraju moj, / pun zvuka i boja! / Kako
nas godine čežnjama more / i varaju! / Vrbosko, ljubavi moja! /
Vrboska, 2. rujna 1973.³⁵ Vrboska je jedina kojoj je izjavio ljubav!

Ostavština VRBOSKOJ – NADA. Prije sedamdeset godina, u povodu
zlodjela talijanskih fašista i domaćih partizana nad Vrboskom i
njezinim pukom, Kupareo je napisao: "Vjerujemo u pobjedu svjetla!
Može tama za čas prekriti svjetlo otočkih procesija, ali one će opet
oživjeti kao dokaz neslomljive vjere otaca. I naša pusta ognjišta
opet će se naseliti. Vrboska je za vizitacije apostolskoga izaslanika
veroneskoga biskupa Augusta Valliera godine 1579. brojila tisuću
stanovnika. Pred rat je možda bilo u njoj 600 stanovnika, a
danas... možda ni dvjesto. Ista sudbina prati i ostala otočka sela i
varoši. Umiru naši otoci. Umiru, a nitko ne čuje njihov vapaj... A
što će suho kopno bez dragulja na svojem vratu? Kao što umiru
otoci bez lađa, tako će umrijeti i kopno bez otoka. Spas otoka jest
spas naše obale, a spas obale je spas domovine."³⁶

Taj tekst otkriva njegov kršćanski pristup: reći istinu, osuditi
nedjelo, ne gubiti vjeru, ne trnuti nadu, biti spreman praštati. Taj
ulomak ističe i zabrinutost za demografsku budućnost Hvara i
Domovine. Pokazuje se i kao proročko upozorenje koje odgovorni
nisu poslušali jer je Vrbovljana danas dvostruko manje nego prije
110 i 120 godina!³⁷

³⁵ *Hrvatska revija* (Zagreb), XLIII (1993.) 2-3, str. 246-247; Rajmund Kupareo, *Svjetloznak*, Varaždinske Toplice, 1994., str. 211. Pjesma je čekala na objavu puna dva desetljeća, do dolaska hrvatske slobode.

³⁶ Rajmund Kupareo, *Vrboska na otoku Hvaru*, Seljačko ognjište (Zagreb), IV (1944.) 22 / 25. V., 4.

³⁷ Godine 1830. u Vrboskoj je bio 521 stanovnik, 1854. – 765, 1857. – 703, 1869. – 829, 1880. – 924, 1890. – 1.009, 1900. – 1.119, 1910. – 966, 1921. – 968, 1931. – 708, 1948. – 603, 1953. – 637, 1961. – 611, 1971. – 555, 1981. najmanje – 476, 1991. – 523, 2001. – 526 i 2011. – 548. Izvori: Mithad Kozličić

U nastavku istoga članka fr. Rajmund zaključuje: “Ne ćemo biti pesimisti. Nadamo se da će opet oživjeti pjesmom i mladošću kameniti mostovi što spajaju vrbovačke obale; da će opet šume borova i smreka odzvanjati smijehom i žamorom; da će opet ribarske družine otkliznuti svoje lađe – rođene u bolu i tuzi – na dragu pučinu. A iz te pučine vratit će se domorodci da donesu nove darove umjetnosti i pobožnosti vrbovačkim crkvama. Da se nastavi stara predaja, koja nije propustila nikakvu prigodu da ne obogati svoje crkve, o kojima je pokojni msgr. don Frane Bulić kazao da su prave pinakoteke i da ne treba ići daleko da se upozna stara i novija umjetnost.”³⁸

Fr. Rajmund je svjetski priznati estetičar i aksiolog, stručnjak za lijepo i vrjednote, a sklonost umjetnosti, staroj i novijoj, potječe iz divota rodnoga mu mjesta.

UZOR NARAŠTAJIMA. Fr. Rajmundovo stvaralaštvo je iskreno, u suglasju s njegovim životom. On je današnjem naraštaju kršćana uzor tražitelja istine u onih koji su drugi i drukčiji, kao kad je raščlanjivao Kafku, Brechta, Dostojevskoga, Andrića, Krležu, Selimovića, Matoša, Meštrovića, Vidu, Ujevića, Marinkovića.

Kupareo je današnjim kršćanima uzor nazočnosti u kulturnim previranjima; hvatanja u koštac s kulturnom scenom i nastupa na njoj: svojim svjedočenjem, predajom, srdačnošću, umnošću.

On je današnjim teozimima i književnicima uzor pravovjernosti, odmjerivosti i istinoljubivosti.

Fr. Rajkovo je djelo škola vjere, poniznosti, mudrosti, domoljublja, etičnosti, stručnosti. Ovaj je Hvaranin uzor jednostavnosti i pristupačnosti sveučilišnoga profesora; uzor osjećajnosti svećenika, propovjednika i nastavnika; oštroumnosti duhovnika i pripovjedača.

Akademik Kupareo primjer je prožimanja znanosti i umjetnosti, katedre i pjesništva, preciznosti i spontanosti. “Njemu su bliže tišina, skromnost i prisnost. U taj prostor stane čitava ljudska duša. Bez ostatka... Kroz mnoge godine sabirana – i rasipana – mudrost je u njemu rodila obiljem jasnoće i blagosti. Pri tom je posve izbljedio

– Ante Bralić, *Stanovništvo Kraljevine Dalmacije prema službenim izračunima i popisima 1828.-1857. godine*, Zadar, 2012., str. 75 (1830.: 176 kuća, 113 obitelji), 215 (1854.), 243 (1857.); Mirko Korenčić, *Naselja i stanovništvo SR Hrvatske 1857-1971*, Zagreb, 1979., str. 296; rezultati popisa stanovništva 1981., 1991., 2001. i 2011. (Državni zavod za statistiku).

³⁸ Rajmund Kupareo, *Vrboška na otoku Hvaru*, Seljačko ognjište (Zagreb), IV (1944.) 22 / 25. V., 4.

razmak koji u čovjeku dijeli znanstvenika od pjesnika. Jer temeljno je ljudsko pjesništvo, temeljna je ljudska znanost u tom da se bude čovjek. Božji čovjek. To je Rajmundu Kupareu pošlo za rukom.”³⁹ S padrom Rajkom, blažene uspomene, imao sam povlasticu živjeti njegove posljednje četiri godine. Bio mi je učitelj.

RAJMUND KUPAREO STAMPED WITH VRBOSKA
On the occasion of the centenary of birth

Summary

The author, on the basis of documents and some lesser known or unknown facts from the life of the poet and writer Rajmund Kupareo, on the occasion of the centenary of his birth, discusses his links and relations with his birthplace Vrboska. It's a series of ten recognized links between Vrboska and this poet and priest, who spent most of his life outside of his homeland, and these are: birth, origin, homeland, home, baptism, childhood, his serving at Mass, First Mass, family tomb and literary works. These links were deeply incorporated into his life and priesthood and intensively influenced on his literary achievements. The author holds that the understanding of these links helps to authentically interpret the works and activities of this writer, who is not sufficiently known to Croatian cultural public. In this regard, the data that the author offers to the public are useful for literary historiography and contribute to the understanding and appreciation of the figure and literary work of Friar Rajmund Kupareo.

Key words: *Rajmund Kupareo, Vrboska, Dominicans, Croatian literature.*

³⁹ Stjepan Lice, *S Božićem u duši*, Caritas danas (Zagreb), I (1994.) 9, 32.